

ОРЧУУЛГАЗҮЙ / TRANSLATION STUDIES
NATIONAL UNIVERSITY OF MONGOLIA

Volume 11

2023

Дугаар 11(591)

ШҮҮМЖЛЭЛ СУДЛАЛ “УНТСАН” ГЭЭД “СУЛДАА ГАНХАЖ” БОЛОХ УУ?

С.Эрдэнэмаам³³

Аннотация: В последние годы в нашей стране наблюдается небывалая активизация работы по переводу зарубежной литературы, в результате чего полки книжных магазинов постоянно заполнены различного жанра книгами, большими и маленькими, толстыми и тонкими, что, разумеется, заслуживает всяческой похвалы. Однако из-за того, что качество перевода не учитывается, не судится, не обсуждается и не оценивается, многие наши переводчики уже начинают привыкать к тому, что это так и должно быть, что они могут переводить так, как хотят, и даже так, как могут. Основная цель данной статьи – привести несколько конкретных примеров относительно качества их работы и высказать свое мнение.

Түлхүүр үг: шүүмжлэл судлал, орчуулгын чанар, утга зохиолын шүүмжлэл, уран сайхны чанар чансаа

Хөгжим, уран зохиол, кино, уран баримал, уран зураг гэх зэрэг урлагийн бүхий л төрөл зүйл өөрийн шүүмжлэл судлалтай байж гэмээ нь улам чамбайран хөгждөг жамтай. Criticism /оросоор “критика”/ гэдэг үг нь κριτικός – “шүүгч этгээд” хэмээх утга бүхий герег үгээс үүсжээ. Шүүхийн аливаа байгууллага үнэн худлыг дэнсэлж, зөв бурууг ялган, бусдад гэм хор учруулсан нэгнийг шийтгэж, нийгэмд дэг журам тогтоох замаар хууль сахиулдаг бол урлаг, утга зохиол судлалын уулзвар болсон утга зохиолын шүүмж судлал нь урлагийн аливаа бүтээлд үнэлэлт дүгнэлт өгч, алдаа оноог нь цэгцлэн дүгнэж, уншигч, үзэгч, сонсогчдын гоо зүйн боловсролыг дээшлүүлэхэд хувь нэмэр оруулах замаар уран бүтээлчдэд “ташуур өгч” байдаг тун чухал салбар билээ. Тийм ч учраас “Утга зохиолын шүүмж судлал бол утга уран зохиолын шинж байдал, агуулга чанар, түүнчлэн түүний дотоодод болж байгаа аливаа хөдөлгөөн, хөгжлийнх нь явцад гарч буй урсгал чиглэлд хяналт тавих үүрэгтэй. Тэрээр энэхүү үүргээ аливаа бүтээлийг задлан шинжилж, ололт

³³ МУБИС-ийн зөвлөх профессор, хэл бичгийн ухааны доктор (Ph.D)

амжилт, сул талыг нь илрүүлэн гаргаж, эдгээртээ үндэслэн зохих үнэлэлт дүгнэлт өгөх замаар биелүүлж байдаг юм хэмээн”³⁴ судлаач эрдэмтэд тэмдэглэсэн байдаг.

Утга зохиолын шүүмж судлалын салшгүй нэгээхэн хэсэг болсон орчуулгын шүүмж судлал манайд зогсонги байдалд байгаа учраас сүүлийн жилүүдэд орчуулгын уран зохиолын чанар нэлээд доголдох болов. Орчуулга угаасаа, бүр эхнээсээ л “шүүмжлэлийн бай” болсоор ирсэн түүхтэй, яагаад гэвэл орчуулга бол орчуулга, эх зохиол биш, хоёрдогч бүтээгдэхүүн, хоёрдогч учраас эх зохиолоо огт гүйцдэггүй хэмээн үздэг гутранги үзэлтэй цөөн тооны судлаач байдаг бол, нөгөөтэйгүүр, орчуулгагүйгээр гадаадын уран зохиолын сор болсон бүтээлүүдээр ард олныхоо оюун ухааныг гэгээрүүлэн цэнэглэх боломжгүй гэж дийлэнх эрдэмтэд ярьж бичдэг. Ингэхлээр орчуулга хэрэгтэй, хэрэггүй хэмээн маргах нь нэгэнт утгагүй учир, орчуулга чанартай байх ёстой гэдэгт л хамаг анхаарлаа чиглүүлэх учиртай ажээ.

Ер нь уран зохиолын орчуулгыг уран сайхны чанар чансаагаар нь, техникийн чиглэлийнхийг нэр томъёоны зөв оноолтоор нь, зар сурталчилгааныхыг олон түмэнд нөлөөлөх чадвараар нь, мэдээ мэдээллийн чиглэлийн орчуулгын чанарыг танин мэдэхүйн үр өгөөжөөр нь үнэлж дүгнэдэг гэдэг³⁵.

Энэ үүднээс аваад үзвэл, номын дэлгүүрүүдийн лангуун дээр борооны дараах мөөг шиг овоорсон орчуулгын уран зохиолын том жижиг, нимгэн зузаан, эрээн мяраан олон ном чанарын шаардлага аль хэр хангаж байгаа бол гэх эргэлзээ өөрийн эрхгүй төрөх болов. Яагаад ийнхүү эргэлзэх болов хэмээвээс, их дээд сургуулийн орос-англи хэлний багш мэргэжлийн ахлах ангид үздэг орчуулгын онол, дадлагын хичээл дээр оюутнуудаар харьцуулсан дүгнэлт хийлгэх зорилгоор өнгөрсөн хавар Ф.М.Достоевскийн “Бесы” хэмээх дэлхийн сонгодогт зүй ёсоор тооцогддог романы орчуулгыг худалдан авч, эхний бүлгийг орос эхтэй нь тулган үзсэн юм. Ингэхэд сургалтад шууд ашиглах боломжгүй, найруулга тааруухан, үг сонголтын болон зохиолынхоо эхийг хагас дутуу ойлгосон, орос хэлний дүрмийн нарийн мэдлэг хомс байгаа зэргээс үүдэлтэй алдаа мадаг бүхий өгүүлбэр нэлээн олон тааралдсаны заримыг энд дэлгэрүүлэн авч үзье.

Орос хэлний дүрмийн мэдлэг хомсоос улбаатай алдаа мадаг:

1. “ ... диссертацию **о возникавшем было** гражданском и ганзеатическом значении немецкого города Ганау...” гэсэн өгүүлбэрийг “ ... үүсэж эхэлсэн иргэний болон худалдааны нөхөрлөлийн учир холбогдлын тухай...” гэжээ. Энэ өгүүлбэрт байгаа “было” гэдэг сул үг нь өнгөрсөн цагт хэлбэржсэн үйл үгтэй хавсран “эхэлсэн боловч, үр дүнд хүрээгүй үйл”-ийг илэрхийлдэг билээ. Иймд энэ хэсгийг “үүсэж эхэлсэн” биш, “үүсэж

³⁴ Курилов А. Литературный критик: кто он и кому нужен? №2021/47,14.12.2021 <https://litrossia.ru/item/literaturnyj-kritik-kto-on-i-komu-nuzhen/>

³⁵ Нормативные требования к переводу <https://study-english.info/translation-normative-requirements.php>

бий болохоо шахсан...” гэсэн бол зохиогчийн санаа бүрэн гарах байжээ. Ийм төрлийн алдаа хэд хэд байна. Нэмээд ганцыг дурдвал: “... Варвара Петровна **бросилась было** всецело ...” – үүнийг “... тэр чигээрээ **дайран орж...**” гэсэн байна. Зүй нь “... дайран орохоор **завдаж ...**” гэх байжээ. “Дайран орох”, “дайран орохоор завдах” нь утгын хувьд ихээхэн өөр юм.

2. “... сыном, **оканчивавшим** тогда курс в .. лицее ...” гэснийг “... лицейд номын дамжаа **дүүргэсэн...**” хэмээн орчуулжээ. “Оканчивавший” – энэ бол төгс бус байдлын үйл үгээс үүссэн үйлт нэрийн өнгөрсөн цагийн хэлбэр бөгөөд төгс бус байдлын үйл үг учраас үйлийн үр дүнг биш, үйл явцыг илэрхийлнэ, тэгэхлээр “дүүргэсэн” биш, “лицейн төгсөх ангид сурч байсан” гэх маягаар орчуулах байжээ.

3. “... но и в солнце пятна” гэснийг “... гэвч наран дээр ч толбо байх” хэмээн буулгасан нь хэвшмэл хэллэгийг үгчилж орчуулж болохгүй гэсэн дүрмийг түр умартсаных болов уу, уг нь “сайнтай муутай сав дүүрдэг гэгчээр” гэсэн шиг орчуулсан бол зохиогчийн санаанд нэлээн дөхөх байжээ.

4. “Они всё брали **из книжек...**” - энэ өгүүлбэрийг “Тэд бүх санаа оноог **номоос** авна” гэж орчуулжээ. “Книги” гээгүй “книжки” гэсэн нь тэдгээр номыг үл тоосон, басамжилсан утга шингээсэн байгаа учраас “Тэд яриад байгаа зүйлээ **шалдар булдар элдэв номоос** л олж авдаг байлаа” хэмээсэн бол агуулгадаа илүү дөхөх байжээ. Мөн үйл үг нь өнгөрсөн цагт хэлбэржсэн байгааг анзаарсангүй бололтой.

5. “... в девицах она долго жила в Петербурге” гэснийг “... **залуудаа** Петербургт **удаан аж төрсөн**” гэжээ. Энд тухайн жинхэнэ нэрийн үгийн сангийн утгыг анзаараагүй, эсвэл мэддэггүйгээс утга гажсан байна. Зүй нь “**Нөхөрт гарахаасаа өмнө** Петербургт олон жил суусан” гэсэн шиг орчуулах байсан болов уу.

6. “Однажды, **недели две** после отставки, ... “ гэдэг өгүүлбэрийг “Нэг удаа, салснаас **хоёр долоо хоногийн** дараа, ...” гэж орчуулсан нь орос хэлний тооны нэрийн хэрэглээний онцлогийг сайн ойшоогоогүйгээс болоод утгыг гажуудуулахад хүрсэн байна. Тооны нэр нь жинхэнэ нэрийнхээ ард орвол ойролцоо утгыг илэрхийлдэг учраас зүй нь “Нэг удаа, **сална гэснээс хоёр ч билүү, гурван ч билүү** долоо хоногийн дараа ...” гэсэн бол зохиогчийн санаа бүрэн гарах байжээ. Ийм төрлийн алдаа мөн л нэлээн олон байгаагаас дахиад хоёр гурвыг дурдвал: “... их зазвал **раза два ... - хоёр ч удаа** авчирч дөнгөжээ – (**хоёр гурван ч удаа** авчирч дөнгөжээ); “... всплакнул **раза два...**” – “... **хоёр ч удаа** нулимс унагасан - (**хоёр гурван ч удаа...**); “Мальчику было тогда **лет восемь**”. – “Тэгэхэд хөвүүн **наймтай...**” – (Тэр үед хөвгүүн **долоо найм хэрийн** настай); “... отделился еще **шага на три...**” – “...цаашлан **гурван алхам** холдож...” – (... **гурав дөрвөн алхам...**) г.м.

7. “... за **немецкой книгой...**” энэ холбоо үгийг орчуулахдаа угтварынх нь утгад хэт хөтлөгдөөд, агуулгыг нь онц анзаараагүй бололтой, -“... герман **номны цаана байгаа...**” хэмээн махчилжээ. Зүй нь “...**герман ном бариад суучихсан...**” гэсэн санаа юм.

8. “Он **не задумался** ..., едва лишь оно капельку **подросло**”. - энэ өгүүлбэрийг “Бяцхан амьтныг хоног тоолон **өсөхийн хэрээр** анд нөхрөө болгохоос **цэрвэсэнгүй**” хэмээн орчуулжээ. Энд орос хэлний үйл үгийн байдлын айн тухай нарийн мэдлэг хомсодсон, эсвэл хайхрамжгүй хандсан тал байна. Нэгдүгээрт, “не задумался” гэдэг нь “цэрвэсэнгүй” гэсэн үг биш, утгыг гажуудуулсан байна, хоёрдугаарт, “подросло” гэж төгс байдлын үйл үг, аливаа үйл үр дүнд хүрснийг илтгэдэг, гэтэл “өсөхийн хэрээр” гээд төгс бус байдлынх мэтээр, өөрөөр хэлбэл үйлийн явц мэтээр андуурчээ. Зүй нь: “Тэгээд л тэр бяцхан амьтныг жаахан **том болонгуут нь** ямар ч эргэлзээгүйгээр **найзаа болгоод** авчээ” гэсэн шиг утгатай өгүүлбэр юм.

9. Үйл үгийн төгс ба төгс бус байдлын айн утгын нарийн ялгамжийг харгалзан үзээгүй учраас дараах өгүүлбэрт мөн агуулга гажсан байна: “... а днём прятал его под тюфяк и даже не пускал женщину **перестилать** постель, ... - өдөр нь бол **бамбай доогуураа** нуучаад, орыг нь хураах гэсэн авгайг **оруулахгүй байсан**. “Перестилать” гэдэг нь төгс бус байдлын үйл үг бөгөөд олон удаа давтагдан үйлдэгдэх үйлийг илэрхийлэх учир “Оруулахгүй байсан” хэмээн ганц удаагийн үйл мэтээр биш, “... орыг нь хураах гэсэн үйлчлэгч авгайг тийш нь **хавьтуулдаггүй байв**” гэсэн маягаар, олон удаа, байнга гэсэн өнгө аяс оруулж орчуулах байжээ.

10. “... сумел ... вызвать **в нём** первое, еще неопределенное ощущение той вековой, священной тоски... – энэ өгүүлбэрт байгаа “в нём” гэдэг биеийн төлөөний үгийн хүйсийг анзааралгүй “... **тэр чавхдасны** үүрд мөнхийн, ариун гэгээн санагалзах гунигийн хараахан зүгшрээгүй анхны мэдрэмжийг хөглөсөн” хэмээн орчуулснаас болоод утгыг айхавтар гажуудуулжээ. “В нём” гэдэг бол “он”, эсвэл “оно” гэсэн, эр, эсвэл эрс хүйсийн жинхэнэ нэрийг төлөөлөөд, Предложный тийн ялгалд хувирсан биеийн төлөөний үг. Гэгээн мөрөөдлийн амтыг юунд мэдрүүлж чадсан бэ? гэхлээр чавхдасанд биш, яагаад гэвэл “чавхдас- оросоор **струна** – эм хүйсийн үг, харин зүрхэнд, яагаад гэвэл “зүрх – оросоор сердце” – эрс хүйсийн үг. Нарийн ширийн энэ ялгааг мэдэхгүйгээс, эсвэл мэдсэн ч анзаараагүйгээс болоод зүрхэнд мэдрүүлсэн юмыг чавхдасанд гэж алджээ. Мөн “гэгээн ариун санагалзах гунигийн хараахан зүгшрээгүй анхны мэдрэмж” гэж маш болхи өгүүлжээ. Орчуулагчдын энэ мэтийн хачин найруулгаас болоод орчин үеийн залуус, тэр ч атугай нэлээд нэрд гарсан телевизийн зарим сэтгүүлч “ийм мэдрэмж төрлөө, тийм мэдрэмж авмаар байна” гэж ярьж бичдэг болжээ. Эх хэл нь эвдрээгүй унаганаараа байгаа хөдөөгийн малчин өвөө: “бороо ороод сайхан мэдрэмж төрж байна, мал төллөөд эхлээсэй, сайхан мэдрэмж авахыг хүсэж байна” гэж хэзээ ч хэлэхгүй, яагаад гэвэл тэдний хэл – жинхэнэ монгол хэл. Зүй нь: “... сэтгэлийнх нь хамгийн нарийн нандин чавхдасыг хөндөж дөнгөснөөр балчир андынхаа зүрхэнд үүрд мөнхийн ариун гэгээн мөрөөдлийн амтыг бүдэг бадаг ч гэлээ мэдрүүлж чаджээ” гэх маягаар буулгах байсан болов уу.

11. “... доход с ее имений...” – энэ хэсгийг “...**эдлэн газрынх нь** орлого ...” гэж орчуулсан нь ганцхан эдлэнтэй мэтээр ойлгогдож, зохиолчийн санаа гажсан байна.

Өөрөөр хэлбэл “имений” гэсэн харьяалахын тийн ялгалын олон тоонд хэлбэржсэн үгийг таньсангүй юу, анзаарсангүй юу. Зүй нь: “...эдлэн **газруудынх нь** орлого ...” юм.

12. “Он **решился**, однако...” – гэсэн өгүүлбэрийг “Гэвч ... **шийдсэн**” гэжээ. Энд “решиться – решить” гэдэг хоёр үйл үгийн утгын нарийн ялгааг гаргаж чадаагүй учир зохиогчийн санаа бүрхэгдэхэд хүрчээ. “Решить” гэдэг нь шийдэх, “-ся-”-тай болохоороо ихээхэн хүчин чармайлт, зориг гаргаж байж арай гэж нэг юм шийдэх гэсэн үг. Тэгэхлээр нь уг нь: “Гэхдээ ... **арай гэж нэг юм зориглон шийджээ**” гэсэн маягаар орчуулах ёстой байжээ.

Уг буруу сонгосон, агуулгыг ойлгоогүйгээс гарсан алдаа мадаг

1. “... и какие-то **атлеты** ее наконец достраивают ...”. Энд “атлеты” гэдэг үгийг орчуулахдаа зохиолынхоо агуулга, хам сэдвийг сайн бодож үзсэн бол “... **элдвийн тамирчин эрс**” гэхгүй, “**хүдэр чийрэг эрчүүд**” гэж, шилжсэн утгаар нь орчуулах байжээ.
2. “Усы и **бороду** он брил” гэснийг “Сахал, **хуузаа** сайхан хусна” гэж орчуулсан нь үгийн сангийн утгыг гажуудуулжээ, уг нь “Уруул, **эрүүнийхээ** сахлыг...” юм. “Хууз сахал”-ыг “бакенбарды” гэнэ.
3. “Но, по некоторому **гражданскому кокетству...**” гэдэг өгүүлбэрийг” Гэхдээ, **иргэний** зарим нэг сэртэндэх зангаар..” гэж орчуулсан нь монгол уншигчдад тун ойлгомжгүй болжээ. “Иргэний сэртэндэх зан” гэхлээр яг юу гэж ойлгох ёстой вэ? Зүй нь: “Гэхдээ мань эр **сээтэгнүүр зантай зарим хөгшид шиг...**” гэвэл арай монголжуу болох байжээ.
4. “... и когда уже достраивают до самого верху, то **обладатель, положим хоть Олимпа**, убегает в комическом виде, ... “ гэсэн өгүүлбэрийг “... тэгээд яг оройг нь барьж дуусахын үес, **эзэгнэгч нь, яах вэ Олимпа гэж саная**, хөгийн инээдтэй дүрээр зугтан одож...” гэж буулгажээ. Энд “Олимп” гэдэг үгээ ойлгосонгүй учраас “**Олимпа гэж саная**” хэмээн ташаарчээ. Чухамдаа Олимп гэдэг нь эртний герег үлгэр домогт “Бурхдын орон” юм. Иймд “...оройн хэсгийг нь дуусгахын даваан дээр Эзэн (**Бурхдын орных ч байсан байж магадгүй**) нь элэг хөшим байдалтайгаар зугтан одно гэсэн шиг орчуулах байв.
5. “... человек, ... стоявший весьма близко у дела” гэсэн хэсгийг “**ажил явдалд** нэн ойрхон байдаг ...” гэжээ. “Ажил явдал” гэхлээр “оршуулга” гэсэн санаа өөрийн эрхгүй сэтгэлд бууна. Зүй нь: “...эзэн хаанд **нэн ойрын байдаг...**” гэсэн утга цаана нь байх ажээ.
6. “Варвара Петровна овдовела и **облеклась** в полный траур” гэсэн өгүүлбэрийг “Варвара Петровна бэлэвсэрч, гашуудлын өмсгөлд **умбасан**” хэмээн орчуулсан нь нэн хариуцлагагүй хандсан хэрэг юм. Нэгдүгээрт, өгүүлбэрийг “-сан, -сэн, -сон”, -сөн” гэж үйл үгийн өнгөрсөн цагийн ийм хэлбэрээр төгсгөсөн газар маш олон таарч байгаа нь найруулгыг туйлын болхи болгож байна. Хоёрдугаарт, “умбах” гэдэг үйл

үгийг сонгохдоо орос үгийн утгад хэтэрхий автаж шууд буулгажээ. Гэтэл энэ бол ихээхэн эерэг утгатай үг билээ. Монгол хэлний их тайлбар тольд энэ үгийн утгыг: 1. *Тогтоол болон урсгал усанд орох, сэлэх, шумбах: усанд умбах (усанд сэлэх)*; 2. [шилжсэн] *Элбэг идээ ундаа, торго дурданг дураар хэрэглэх: торгонд умбах* (торгыг зүйл бүрээр нь хэрэглэх, торгоор элбэг байх); 3. [шилжсэн] *Эзлэх, автах: нам гүмд умбах* (нам гүм болох, нам гүм байдал ноёрхох) хэмээн тайлжээ. Тийм учраас “гашуудлын хувцсанд умбуулж” яагаад ч болохгүй. Зүй нь: Варвара Петровна бэлэвсэрч, гашуудлын хувцас **өмсжээ** гэх байжээ.

7. Орос үг хэллэгийн үгийн сангийн утгад дэндүү их баригдсан алдаа түгээмэл байна. Жишээлбэл: 1. “Замечу **в скобках**” – “**хаалтад хийх маягаар** нэмж дурдъя”. Энэ бол зүгээр л “**үгийн далимд хэлчихье**” гэсэн санаа юм. 2. “... скорее **по художественной своей натуре - сонин зангийнхаа улмаас** л тэгсэн байх. “художественный” гэдэг үгийг нарийн ажиглаагүй бололтой, зүй нь: “**уран бүтээлч хүн юм болохоороо** л...” гэх байжээ.

Тухайн үеийн нийгмийн түүх, амьдралын онцлогийг судлаагүйгээс улбаатай алдаа

1. “... заявил, что **сапоги ниже Пушкина**, и даже гораздо” гэсэн өгүүлбэрийг шуудхан л “... **гутал бол Пушкин шиг чухал биш, бүр хавьтах ч үгүй**” хэмээн орчуулжээ. Уг нь жаахан судлаад үзэх хэрэгтэй байжээ. Хэрвээ тэгсэн бол 1860-1910 онуудад Оросын эзэнт гүрэнд үндэс угсаагаа мэдэх, улс орондоо болон дэлхий дахинд ямар байр суурь эзэлбээс зохилтой гэдгээ олж тогтоох гэсэн сэхээтний давхаргын зарим төлөөлөл энгийн ардуудтай ойр дөт байх зорилгоор хөдөлгөөн үүсгэж, түүнийгээ “народничество” буюу “ард түмэнсэг хөдөлгөөн” гэж нэрлэж байв. Тэдний үзэл сурталчид: “Пушкингүйгээр болохдоо л нэг болно, харин гуталгүй бол хаа холдох билээ, тийм учраас гутал бол түүнээс хавьгүй дээр юм, Пушкин гэдэг бол язгууртнууд тансаглахад л хэрэгтэй юм биз” хэмээн номлож байснаас үүссэн хэллэг гэдгийг олж мэдээд: “Пушкинээс гутал чухал, хамаагүй чухал гэсэн үзэл бол гутамшиг” хэмээн буулгах байсан болов уу.

2. “... о доме Краевского, которого никто и никогда не мог простить господину Краевскому, ...” гэдэг өгүүлбэрийг “**Краевскийг хэзээ ч хэн ч өршөөж эс чадах түүний ордны тухай...**” гэж огт ойлгомжгүй өгүүлбэрээр “орчуулсан” нь мөн л судалгаа дутсаны ажээ. Краевскийг өршөөх тухай яриад байна уу, байшинг нь өршөөх тухай юм уу гэдэг нь ойлгогдохооргүй, найруулга нь тийм болхи болжээ. Гэтэл судлаад үзэх юм бол А. А. Краевский (1810–1889) гэж “Отечественные записки” сэтгүүлийн эрхлэгч байсан юм байна. Тэрээр хувьдаа “Отечественные записки”, “Голоса” гэдэг хоёр сэтгүүлийн редакц байрладаг нэгэн байшинтай байжээ. Достоевскийн бодлоор бол, сэтгүүл гаргаж бизнес эрхэлдэг Краевский олон зохиолчийг, тэдгээрийн дотор Достоевскийг ч мөлждөг байж. Достоевский тэмдэглэлийнхээ дэвтэрт: “Хэдийгээр гайгүй авьяастай ч, уран зохиолоор байшин сүндэрлүүлдэг, өөрөөр хэлбэл, зохиолчдыг

мөлжиж баяждаг зохиолч өнөө цагт олон байна. Краевскийн байшин бол хэвлэлийн газрын эзний захиалгаар хэдхэн төгрөгийн төлөө боол мэт хөдөлмөрлөдөг, мөлжигдөгч зохиолчдын хөлс цусаар боссон, мань этгээд гэтэл байшин сүндэрлүүлээд авчихсан” хэмээн бичсэн байдаг ажээ. Тэгэхлээр энэ өгүүлбэрийг зүй нь: “... зохиолчдын хөдөлмөрийг шулж барьсан уучилшгүй нүгэлт Краевскийн байшин сууцны тухай...” гэсэн маягаар орчуулсан бол зохиолынхоо агуулгыг бүрэн гаргах байжээ.

3. Зарим газар ихээхэн залхуурчээ. Тухайлбал:

“Век и Век и Лев Камбек,
Лев Камбек и Век и Век” гэж сүүл толгой холбон шүлэглэн бичсэн энэ хоёр мөрийг “ямар ч утгагүй шүлгийн хоёр мөр” гээд орхичихсон байна. Зүй нь, “Век” гэж юу вэ, “Лев Камбек” гэж хэн байв? гээд судлаад үзчих байжээ. Хоёрхон мөр энэ шүлгийн цаана “Сэтгүүлийн эрхлэгчид сэтгүүлүүдийг гаргаа аваад, зохиолчдыг шулаад байна” гэсэн том санаа явж байгаа юм. Хэрвээ түүхэн цаг үеийг нь өнгөцхөн ч атугай судлаад үзсэн бол “Век” гэдэг нь П.И.Вейнберг гэдэг этгээдийн Петербург хотод эрхлэн гаргадаг байсан долоо хоног тутмын сэтгүүлийн нэр, Лев Камбек гэдэг нь “Семейный круг”, “Санкт-Петербургский вестник” гэдэг хоёр ч сэтгүүлийг ганц ганцхан жил эрхлэн гаргаад орхичихсон шалихгүй нэгэн сэтгүүлч байсныг олж мэдээд:

“Век, Век гэхлээр л Лев Камбек,
Лев Камбек гэхлээр л Век, бас л Век бодогдоод”

гэсэн маягаар ч гэлээ орчуулаад, энэ хоёр нэрэндээ зүүлт хийж тайлбарлах байсан болов уу.

4. Судалгаа сайн хийгээгүйн өөр нэг жишээ бол “**Принц Гарри**” гэснийг “**Жонон Гарри**” хэмээн буулгасан явдал юм. Зүй нь “**Гарри хунтайж**” гэх байжээ. Учир нь: а/ Принц гэхийг толь бичигт “жонон, тайж, хунтайж, агь” гэж орчуулжээ. Монгол хэлний их тайлбар толь-д “жонон гэдэг бол Хаан ширээ залгамжлахаар нэр заагдсан хан хөвгүүний цол” гэсэн бол “хунтайж гэдэг нь хааны төрсөн хүү” хэмээн тайлбарлажээ. Бидний орчуулж буй зохиолд Варвара Петровнагийн хүүг принц Гарри гэж нэрлэж байгаа. Яагаад гэвэл тэр хүү эрх танхи, танхай балмад, архи, мөрийтэй тоглоомд автсанаараа хожим 5-р Генрих хаан болсон Гарри хунтайжтай адилтгасан хэрэг. Гарри хунтайж бол залуудаа буюу зүгээр хааны хүү байсан үедээ тийм задгай явдалтай байсан болохоос биш, үе залгамжлах хан хүүд өргөмжлөгдсөн хойноо тийм байгаагүй юм байна, иймд түүнийг “Гарри жонон” гэх үндэслэл байхгүй. б/ Жонон Гарри гэж хэргэм цолыг өмнө нь хэлэх нь орос хэлний онцлогт баригдсан хэрэг. Монгол хэл, ахуй соёлоор бол хэргэм цолыг ард нь хэлнэ: Богд хаан, Галсан мээрэн г.м. (Хаан богд, Мээрэн Галсан гэхгүй.)

Эцэст дүгнэн тэмдэглэхэд, олон зуун хуудас бүхий энэ том романы орчуулгаас эхний цөөн хэдийг эхтэй нь тулган уншихад ийм олон алдаа мадаг тааралдсан учир орчуулгын хичээлд гарын авлага болгон ашиглах гэсэн зорилго маань талаар болсон юм.

Орчуулгыг бүхэлд нь нягтлан үзэх, шүүмжлэх, хэн нэгнийг муулж гоочлох, нэр төрд нь халдах зорилго огтхон ч агуулаагүйг уншигч мэргэд ойлгон хүлээж авах буй заа. Энэхүү өгүүллийг бичсэн гол зорилго бол манай улсад утга зохиолын, нэн ялангуяа орчуулгын шүүмжлэл унтаахай байдалд хэтэрхий авгаж, орчуулагчид маань “сулдаа ганхаж”, үүний цаана уншигч олон түмэн маань хохирсоор байгааг л эрдэмтэн судлаачдын сонорт хүргэх гэсэн явдал болой.

Ашигласан ном зохиол

1. Курилов А. Литературный критик: кто он и кому нужен? №2021/47,14.12.2021
<https://litrossia.ru/item/literaturnyj-kritik-kto-on-i-komu-nuzhen/>
2. Нормативные требования к переводу// <https://study-english.info/translation-normative-requirements.php>